

Славица Гароња
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

СТУДИЈА О ЈЕДНОЈ ПЕСМИ

Лидија Делић: *Животијске песме:
Женидба краља Вукашина у кругу варијаната*,
Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2006

Одавно се није догодило да се о само једној песми - у овом случају, реч је о једној од класичних и стожерних песама Вукове друге бечке збирке - *Женидба краља Вукашина* - напише тако исцрпна, аналитичка и целовита студија, како је то пошло за руком младој научници, мр Лидији Бошковић-Делић.

Класична варијанта Стојана Хајдука у Вуковој збирци, епска песма *Женидба краља Вукашина*, одавно је за бројне истраживаче представљала изазов, а њена проблематика је најчешће парцијално разрешавана у склопу крупнијих питања поетике епског песништва. Управо стога, ауторка је избором саме теме фокусирали и апсолвирала не само сабрана и продубљена аналитичка знања о самој проблематици ове песме у њеном истраживању у протеклих сто педесет година, већ је на одлично изабраном узорку супериорно демонстрирала саму природу епске песме и њене поетике, обухватајући неколико најкрупнијих њених питања, дајући на њих и сасвим поуздане и одрживе одговоре.

У том смислу, ауторка је проблему истраживања приступила у три нивоа. Полазећи од текстова свих до сада доступних варијаната песме *Женидба краља Вукашина*, различите старине и естетских домена (*Проблем варијаната*), уз то не пропуштајући да приступ читавој студији започне темељном теоријском расправом о термилошким одређењима сиже/епски сиже; мотив/композициони мотив, сижејни модел и несижејни елементи епске песме као и границе жанра, ауторка се у првом одељку студије, с обзиром на песму о којој је реч, зауставља на проблему аутентичности (*Зайиси и накнадна епизација*).

Најобимнији, а свакако и најузбудљивији део ове студије представља темељно претресање питања старог колико и наука о народној књижевности, а то је однос историје и традиције (*Од Перитиориона до Пирлићора*), у које ауторка, поново консултујући извор-

ну историјску грађу, сва досадашња научна тумачења овог питања, али и врло бројне савремене научне изворе и резултате врло широког дијапазона, упоређујући их са сегментима усмене традиције, реконструише, врло уверљиво усмени пут настанка једне од најдуготрајнијих поетизованих епских легенди везаних за поједину личност (јунака Момчила, одметника из 14. века на српско-бугарско-византијској граници, који је погинуо на капијама града Перитеориона, 1345. године од цара Јована Кантакузина у савезу са Турцима). На темељу детаљног разматрања свих доступних варијаната песме, које заузимају заиста импресиван временски и географски простор (од бугарских и македонских извора, до косовско-метохијских и приморско-дубровачких, најзад записа насталих на динарско-херцеговачком залеђу до Срема и Војне Границе, тако и од најстаријих извора из 18. и 19. века (Богишић, А. Милетић, Сарајлија), до класичног Вуковог записа (у више варијаната) и неких познијих, уочавајући у прегледаним варијантама два типа формирања сижеа песме - структурираном по обрасцу типа *Женидба краља Вукашина*, односно, варијантама у којима Момчило не фигурира као лик, уз непрестано консултовање најновијих резултата савремене науке о усменој књижевности, ауторка издваја кључне сегменте за изградњу популарног сижеа ове песме, у чијој контаминацији је у ствари већ било добрим делом укључено митско наслеђе (поглавља: *Смрт на капијама града*, пододељци: *Ошварање закључаног града вилин чудесни град*, *Змај-љубавник и женидба краља Вукашина*). Тренутак издаје, како то већ луцидно примећује ауторка, везан за интернационални мотив неверне љубе (у историјском податку о жени Момчиловој, која са свим почастима од стране непријатеља - напушта град након убиства мужа), дефинитивно формира сиже песме у оном облику какав је нам је познат из класичног Вуковог записа. Кључну и суптилно изведену спрегу у дефинитивном формирању епског сижеа о женидби краља Вукашина, ауторка уочава у историјском тренутку укључивања Мрњавчевића и краља Вукашина, као антипода, тј. већ у усменој традицији негативно одређених, овде као идеалног опонента војводи Момчилу као личности са већ чврсто формираним митским атрибутима (у поглављу: *Проклетство Мрњавчевића*, пододељци: *Мрњавчевићи у предању: од самозванца до убице цара*, *Легијимности шишулар*, *Историјска основа предања: сукоб Уроша и Мрњавчевића*, *Сташус у усменом предању као мотивација за позиционирање Марка и Вукашина у сижејни модел Женидба краља Вукашина*).

Посебно значајан овде је и опширан прилог, готово предмет посебне студије (*Моштив Марковог рођења*), посвећен још нерешеном питању раскорака епске славе и историјске личности Марка Краљевића, чему Л. Делић даје озбиљан допринос. Кроз аналитичко предочавање и пажљиву реконструкцију околности у српској царевини друге половине 14. века, али синхроно пратећи и околности народног предања у датој ситуацији (*Енигма Краљевића Марка: у њега је круна остјанула*), ауторка на матрици сижеа песме *Женидба краља Вукашина* посматра и овај лик (поглавље: *Марко у причи*), откривајући заправо природан и врло уверљив правац утирању пута Марковој епској слави широм Балкана (*Лик сестре - простиор за сижејна померања*). Најзад, не пропуштајући прилику да, уз временску вертикалу, претресе и просторну генезу ове песме, уоквирену поетички успостављеним начелима (*Пути до Херцеговине; Перипсеорион-Пирлишор: животи топонима у усменој епизици; Скадар-Пирлишор: простиорна позиција*), ауторка ову целину заокружује и ширим закључцима од општијег поетичког значаја за епiku у целини (*Од историје до епског обрасца; Два смера епског обличења*), најзад посвећујући и цело поглавље сумирању закључака из претходне анализе (*Веза лика и сижејног модела*).

Ако би се помислило да је предмет теме овим исцрпљен, ауторка га допуњава даљом разрадом из домена теорије и поетике усменог песништва, поглавито епског. У следећа два поглавља она уочава законитости и опште процесе живота епске песме (поглавље: *Новија бележења: разградња сижејних образаца и расликање традиције о војводи Момчилу*, као и *Проблем ушницаја писане књижевности на усмену епiku*). Најзад, круну ових истраживања, свакако представља последње поглавље (*Архаична исходништа и комплексности ликова и мотива*) које представља сумирање наведених резултата, а они воде у, чини ми се, највреднији резултат овог истраживања, а то је митски контекст у основи епског сижеа песме о *Женидби краља Вукашина*, груписан око три основна мотивско/митска комплекса, којима ауторка продубљује претходне претпоставке (поглавља: *Змај/змајевићи јунак, Словенски пантеон и Трачки коњаник*), што све резултира завршним разматрањима, у такође иновативним тумачењима (*Прелазак с космогоније на историју, Од демијурга до епског јунака, Кодирање женидбених правила и позиција жене у традиционалном друштву, Момчиловица - неверница и демон и жена медијашор сестра*). На тај начин, Л. Делић и сама је превалила врло импресиван пут и тумачење живота епске песме, на одабраном примеру песме *Женидба краља Вукашина*, која је од

свог основног (историјског) импулса, по сопственом тврђењу, свој коначан епски облик (Вукова антологијска варијанта) добила „*десет векова касније и хиљаду километара даље*“.

Најзад, књига је снабдевена и списком свих (познатих) варијаната песме *Женидба краља Вукашина*, консултованим збиркама и изворима, литературом, регистрима, као и резимеом на немачком језику. Писана интелигентно, прецизно и темељно, студија Лидије Делић далеко надмашује предмет свог испитивања (песму *Женидба краља Вукашина*), проширујући и продубљујући на одабраном узорку вечито актуелна и никада до краја решена, заводљива питања живота епске песме, симболично поневши то питање и у своме наслову.